

VLASTNÍ NÁZOR

Likvidace válečných hrdinů v 50. letech minulého století

CÍLE:

- umět formulovat své názory a argumentovat
- porozumět textu a poznat důvody, které vedly komunistický režim k likvidaci válečných hrdinů

ČAS: 35 minut

POMŮCKY:

- **MATERIÁL** – text Režim likvidoval válečné hrdiny (pro každého žáka)
- list papíru pro každého žáka
- psací potřeby

POSTUP:

1. Každý žák obdrží **MATERIÁL** – kopii textu –, který si přečte a vybere si větu nebo pasáž, která jej něčím zaujala.
2. Vybranou větu, popřípadě pasáž, doslovně přepíše na volný list papíru. Na druhou stranu k této části textu napíše žák svůj komentář. Žáci se mohou libovolně vyjádřit, text rozvést, zdůvodnit své zásahy, připojit vlastní názor nebo jen napsat, proč si tuto část vybrali. Text by měl být formulován v souvislých větách.
3. Vyzveme žáky, aby svůj citát přečetli spolužákům. Po přečtení se k dané části textu vyjadřují ostatní a zároveň odhadují, proč si tuto část jejich spolužák vybral. Poté má slovo žák, který citát vybral. Přečte svůj komentář.
4. Pokračuje další žák, který vybral jinou část textu. Pokračuje se do té doby, dokud se žáci nevystřídají nebo dokud se nevyčerpají citace.

REFLEXE:

V reflexi společně diskutujeme o tom, jak žáci porozuměli textu, zda jim debata odhalila nějaké nejasnosti, zda svůj názor během aktivity změnili, jestli je něco překvapilo apod.

ZDROJ:

Aktivita je aplikací metody výuky *Poslední slovo patří mně* (Kolektiv autorů: Sborník lekcí s využitím metod aktivního učení. o. s. Kritické myšlení, Praha 2007.)

Režim likvidoval i válečné hrdiny

Plukovník Luboš Hruška se roku 1949 jako mladý armádní důstojník pokusil přejít hranice na Západ, ale chytla ho hlídka. Byl odsouzen k osmnácti letům vězení, odseděl si víc než polovinu trestu a prošel mnoha nápravnými zařízeními. V jednom z posledních rozhovorů vyprávěl, jak ho na počátku padesátých let eskortovali z Plzně-Borů do armádního vězení v Opavě: „Nejednou slyším vyslovovat: Kutlvašr, Janoušek... Jména osi sedmi generálů. Pak přišlo jméno nižších řadů a nakonec bechař zavolal Hruška. Otevřel celu a říká: ‚Šel si všechno, najdi si svůj pytel a převez se.‘ Koukám – na chodbě bylo okolo čtyřiceti důstojníků, převlečených do uniforem, potrháných, s urvanými výločkami. Tehdy jsem si říkal: Co je tohle za režim, když likviduje hrdiny, kterým jsme povinováni úctou za osvobození od nacistů?“

Pro vysvětlení: generál Karel Kutlvašr za války působil v odboji a stál v čele Pražského povstání – po roce 1948 byl odsouzen na doživotí. Generál Karel Janoušek vedl po nacistické okupaci letecký odbor československé vojenské správy ve Francii, následně odešel do Británie a získal mj. hodnost vicemajorka Royal Air Force. I on byl za komunismu odsouzen k doživotnímu vězení.

Hruškova vzpomínka je velmi výstižná. Právě na osudech vojáků je totiž vidět, že poúnorový režim se v Československu prosazoval tvrdě, bezohledně a cynicky a že „vyšší ideje“ v tom prosazování hrály nulovou roli. Vojáci, kteří prokázali v boji proti nacismu nejen výjimečnou odvahu, ale i věrnost svobodě a demokratické myšlence, byli určeni k likvidaci. Dalo se předpokládat, že Gottwalda a jeho soudruhy nejen nebudou podporovat, ale dřív nebo později proti KSČ aktivně vystoupí. Byli to „přirození nepřátelé“ – nebojovali proti jedné totalitě jen proto, aby pak nečinně přihlíželi nástupu další.

Stranický aparát se na zásah proti nepohodlným důstojníkům začal připravovat dávno před únorovým pučem. Už roku 1945 vzniklo tzv. Obranné zpravodajství řízené Bedřichem Reicinem, agentem sovětského NKVD. Z Reicina se pak stala ústřední postava teroru. Publicista Tomáš Víček shrnuje na serveru www.totalita.cz: „V čs. armádě se od 28. února 1948 rozpoutal doslova hon na čarodějnice, zaměřený v první fázi na velitelskou (tedy „západní“) elitu čs. letectva, a to podle předem připraveného seznamu. Ve čtyřech tzv. očistných akcích bylo v letech 1948–1950 propuštěno z čs. armády: 57 generálů, 207 plukovníků, 511 podplukovníků, 634 majorů.“

Nejvýše postavení důstojníci byli zatýkáni hned po únoru 1948, ale čistky a kriminalizace pokračovaly zhruba do roku 1956. Vojáci obviňovaní z velezrady, špionáže a dalších „zločinů“ plnili věznic a pracovní tábory, vyšetřování (tj. vystavení všem formám mučení)

byli velmi často v hradčanském „domečku“, estébácké úřadovně poblíž pražské Lorety, již vládl sadistický štábní kapitán František Pergl. Generál Miroslav Kácha, odsouzený jako důstojník roku 1949 k trestu smrti, zmírněnému na doživotí, na něj vzpomíná: „Byl to známý surovec a lze říci vrah, protože měl na svědomí mnoho životů. Když mne po zatčení přivezli, udělal mi výhrůžnou přednášku. Na stěně kanceláře měl citát: ‚Se zrádci není a nebude slitování.‘ Protože bylo neděle, odešel. Já zůstal a slyšel jsem hudbu loretánských zvonků.“ Ta hudba generálu Káchovi pak hrála, když ležel zmučený v cele, a hrála i desítkám dalších vězňů. Byla to mariánská píseň Tisíckrát pozdravujeme tebe...

Ve Sborníku Archivu bezpečnostních složek se lze dočíst, že západní letci (veteráni z RAF) „...byli v Československu zařazeni do skupiny tzv. bývalých lidí. Tímto neuvěřitelným výrazem označila Státní bezpečnost ty, které považovalo za nebezpečné pro komunistický režim... Označení ‚bývalí lidé‘ používala StB přibližně do poloviny 60. let, kdy bylo nahrazeno termínem ‚nepřátelské osoby‘“.

V kriminálech ovšem nekončili jen „západáci“, jako například generál Pernický, nebo mladí důstojníci zapojení do odboje. Mnozí lidé mají zato, že vojáci z východní fronty tvořili komunistickou armádu a představovali jakýsi „rudý monolit“. Opak dokazuje například příběh Pravomila Reichla či osud divizního generála Heliodora Píky, který byl popraven v červnu 1949. Armádní generál Ludvík Svoboda, v letech 1948–1950 ministr obrany a později i čs. prezident, pro „své“ východní vojáky neudělal takřka nic. Měl strach z Reicina, z něhož se stal jakýsi „stínový ministr obrany“ – a ochotně se mu podřízoval, což mělo pro armádu pochopitelně děsivé důsledky.

Zdroj:

Drda, A.: Příběhy bezpráví, kapitoly z československých dějin 1948–1989. Člověk v tísní o. p. s., Praha 2008.

ŽÁDOST O MILOST

Možnosti podpory nespravedlivě vězněných lidí v 50. letech minulého století

CÍLE:

- uvědomit si možnosti, jak mohly rodiny nespravedlivě vězněným lidem v 50. letech minulého století pomáhat
- seznámit se s osobností Josefa Brykse a okolnostmi jeho života a smrti

ČAS: 20 minut

POMŮCKY:

- psací potřeby
- list papíru pro každého
- **MATERIÁL** – kopie žádosti o milost (pro každého žáka)

POSTUP:

1. Po zhlédnutí filmu žáky požádáme, aby si představili, že žijí v době, kdy byl Josef Bryks vězněn, a bylo tedy možné pokusit se apelovat na jeho propuštění. Žáci dostanou za úkol sepsat jednoduchou žádost o milost pro Brykse adresovanou generálnímu tajemníkovi KSČ. Při tvorbě této žádosti je třeba použít argumenty vyvozované z poznatků, které si žáci osvojili během sledování filmu.
2. Hotové žádosti o milost si přečteme nahlas a zamýšlíme se nad jejich možným dopadem.
3. Potom každý žák obdrží **MATERIÁL** – kopii reálné žádosti o milost, kterou psala manželka Josefa Brykse. Žáci si tento dokument v tichosti přečtou.

REFLEXE:

Na závěr aktivity společně diskutujeme o tom, zda v té době bylo možné dostat milost na základě písemné žádosti zaslané rodinou, co znamenala podpora ze západních zemí, zda mohla odsouzeným pomoci, nebo naopak přitížit, zda bylo vůbec možné změnit již vyřčený rozsudek, který byl pravděpodobně předem daný, to znamená, ještě než se konal soud (konali-li se), jak jinak mohla rodina odsouzenému pomoci, jak ho mohla podporovat (dopisy bylo možné posílat jen jednou či dvakrát do měsíce, byly často kráceny a cenzurovány atd.).

*S. Papková
K jilovému
12/10. 1949*

Pan
Rudolf Slánský,
gen.taj.KSČ

Kingsbury, 4.X.1949

Věc: major Josef Bryks, bývalý příslušník čs. letectva,

nyní v Trestoici pro muže v Píseči, trestacec č. 9196 a

štábní kapitán Josef Čapka, tatáž adresa, bývalý příslušník čs. let./

Vážený pane!

Promiňte mi, že Vám píši, ač jsem cizinka; hledáme-li však spravedlnost, necháváme formality stranou. Avšak protože jsem dříve žila v ČSR, dovolávám se Vaší pomoci; obracím se právě na Vás, neboť vím, že zaujímáte nejdůležitější postavení v KSČ a vím, že jste patrně čestný a spravedlivý muž, zastáváte-li takovou funkci, neboť tyto vlastnosti jsou zde nejdůležitější.

Myslím, že s největší pravděpodobností již znáte případ obou shora uvedených osob a nyní jste již na ně zapomněl, neboť události v lidském životě plynou a zapomínají se téměř v mžiku; manželky a příbuzní takových osob však nemohou zapomenout a stávají se s postupem doby opravdu stále zoufalejší a stále nesnadněji usilujeme o propuštění těchto nešťastníků, těchto bývalých československých hrdinů, kteří jsou nyní neprávem věznění: jediným jejich zločinem bylo, že se pokusili dostat pas, aby mohli žít se svými ženami v Anglii. Zeptáte se snad: A proč asi chtěli opustit svou vlast? Odpověď je lehká: nebyli již žádoucí z nějaké příčiny; snad pro své styky s Anglií za války, když bojovali v britské Air Force za osvobození světa z kletby nacistické doktriny. Byla jejich prolitá krev, strádání a útrapy nadarmo? Již se na to zapomnělo? Takto se jedná s lidmi, kteří tak mnoho trpěli pro Československo?

Pane Slánský, jsou mi známy veškeré skutečnosti tohoto trapného případu a jsem hotova přijet do Prahy a vše Vám říci - tito lidé nenesou žádnou vinu, obvinění proti nim jsou fantasticky vymyšlená; neprovinili se ničím, co by mohlo snad ospravedlnit rozsudky nad nimi. Byl spáchán strašný justiční omyl a apeluji na Vás, aby byl případ znovu vyšetřen.

Lidé v mé vlasti se mne ptají na manžela a pokaždé, když se zmíním o tom, že je vězněn v Československu, myslí si ihned, že se skutečně dopustil nějakého zločinu, vraždy nebo vloupání atd., protože zde jsou odsuzováni do žaláře na více než 10 let lidé, kteří se dopustili těžkého zločinu. Když však jim řeknu, že jeho jediným zločinem bylo to, že se chtěl dostat do Anglie za svou ženou, jsou zaraženi; víte právě tak dobře jako já, že chceme-li si zachovat dobré jméno v nějaké společnosti, straně nebo církvi, musíme mít čestné úmysly a dobré zásady a podle toho jednat.

Prosím Vás v zájmu zachování dobrého jména Vaší strany a oprávněnosti jejích cílů a politiky, abyste se pokusil o zajištění toho, že tito lidé budou propuštěni. Chcete-li rovněž, aby mezi Československem a Anglií byly dobré vztahy, máte zde vhodnou příležitost učinit něco pro pořádné lidi, kteří jsou konec konců páteří každé země. A pravé zásady mezinárodního komunismu by měly být věnovány zlepšování osudu světa jako celku a ne činit oběti z několika jedinců.

Jsem přesvědčena, že tento dopis budete chápat v tom duchu, v jakém byl napsán a nebudete mě považovat za "reakcionářku" zato, že neváhám napsat to, co si myslím - nemám co skrývat, jsem jen obyčejná manželka, která bojuje za propuštění svého muže, aby jednou naše rodina byla opět pohromadě.

Věřím pevně, že pro mně něco učiníte, a také pro mou přítelkyni, paní Rhodu Čapkovou; obě jsme byli šťastnými manželkami čs. důstojníků a žily normálně v Československu, nyní jsou však naše životy zcela v rozpadu v důsledku událostí v oblasti politiky, v níž my, nejprostší lidé, nemáme toho nejmenšího slova.

Čekám nyní na Vaši laskavou odpověď.

S úctou
I. Bryksová.